

Agnieszka Kilińska-Pękacz

OCHRONA DZIECI W KODEKSIE WYKROCZEŃ

Słowa kluczowe: prawo wykroczeń; dzieci; ochrona.

Wstęp

Dziecko to największy dar, jaki może otrzymać człowiek od życia. Jeżeli zatem, dana osoba otrzymuje pewien dar, prezent, to powinna ona o niego dbać, troszczyć się, pilnować, by mu się nic nie stało. Niestety bywa tak, iż dziecko, jego życie, zdrowie, rozwój są często zagrożone. Dlatego, aby przeciwdziałać takiemu procederowi na gruncie polskiego prawa powstaje wiele przepisów mówiących o odpowiedzialności za nadużycia lub niedopilnowanie obowiązków wobec swojego dziecka. W związku z tym, iż różnorodne akty prawne mówią o tej ochronie, należałoby dokonać pokrótce hierarchicznego zestawienia aktów prawnych od tych najwyższej stojących w hierarchii, czyli Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, po umowy i traktaty międzynarodowe, kończąc na polskich ustawach. W związku z tym, iż przedmiotem jest ochrona dzieci na gruncie prawa wykroczeń, wymienione powyżej akty zostaną jedynie zasygnalizowane, by móc przejść następnie do meritum. Wybrane zagadnienie stanowi istotne uzupełnienie wielu opracowań, które poruszając tematykę ochrony dzieci w polskim prawie, zapominają właśnie o prawie wykroczeń.

Należy zwrócić uwagę na jedną istotną kwestię, wśród społeczeństwa panuje bardzo niska świadomość dotycząca znajomości wykroczeń na gruncie prawa wykroczeń, zwłaszcza odnosząca się do ochrony tych najmłodszych, podopiecznych. Zatem ważne jest nie tylko podkreślanie ochrony dziecka jako zagadnienia powszechnego na gruncie wielu gałęzi prawa, ale również należy wskazywać to szczególne uregulowanie w kodeksie wykroczeń, aby społeczeństwo zdawało sobie sprawę ze swoich praw, ale przede wszystkim obowiązków. Nieznajomość prawa

nie stanowi okoliczności wyłączającej winę, gdy rodzic, czy opiekun zaniedba swoje obowiązki.

Ochrona dziecka w polskim prawie

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. w art. 72 zapewnia ochronę praw dziecka¹. Umieszczenie takiego zapisu w Konstytucji nie tylko wynika z polskich uregulowań, ale także na ochronę praw dziecka zwracają uwagę akty prawa międzynarodowego: Europejska Karta Społeczna², Powszechna Deklaracja Praw Człowieka³, Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych⁴, Konwencja o Prawach Dziecka⁵ i wiele innych aktów. W zakresie praw dziecka, jak słusznie podkreśla E. Jarosz, najważniejszym aktem o randze międzynarodowej poruszającym właśnie kwestię dzieci jest Konwencja o Prawach Dziecka, która nazywana jest światową konstytucją praw dziecka⁶. Tworzący akty międzynarodowe dążyli do tego, aby stworzyć takie prawa, które pozwolą dzieciom prawidłowo żyć i rozwijać się⁷.

W myśl głównych zasad ochronę prawną dziecka na gruncie polskiego ustawodawstwa zapewniają m.in. Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r.⁸, Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r.⁹, czy Kodeks wykroczeń z dnia 20 maja 1971 r.¹⁰ Przedmiotem artykułu jest stworzenie kompleksowego zestawienia przepisów z Kodeksu wykroczeń, które penalizują wykroczenia związane z niedopeł-

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

² Europejska Karta Społeczna z dnia 18 października 1961 r. (Dz.U. z 1999 r., nr 8, poz. 67 z późn. zm.).

³ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 r. (<http://www.unesco.pl>).

⁴ Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r., nr 38, poz. 169 z późn. zm.).

⁵ Konwencja o Prawach Dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526 z późn. zm.).

⁶ E. J a r o s z, *Ochrona dzieci przed krzywdzeniem. Perspektywa globalna i lokalna*, Katowice 2009, s. 177.

⁷ E. K a n t o w i c z, *Ochrona praw dziecka w kontekście działalności UNICEF*, Warszawa 1996, s. 15.

⁸ Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. (Dz.U. z 1964 r., nr 9, poz. 59 z późn. zm.).

⁹ Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

¹⁰ Kodeks wykroczeń z dnia 20 maja 1971 r. (Dz.U. z 1971 r., nr 12, poz. 114 z późn. zm.).

nieniem opieki nad małoletnim czy osobą bezradną lub pozostającą w stosunku zależności lub poddaną pod opiekę oraz dopuszczenie do popełnienia czynu zabronionego przez nieletniego.

Opieka nad małoletnim

Zanim jednak zostaną omówione poszczególne artykuły Kodeksu wykroczeń należałoby się zastanawiać, komu na gruncie polskiego prawa przyznana została opieka nad małoletnim. Nim jednak to nastąpi, należy wyjaśnić, kim jest małoletni. Definicję tą reguluje Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r., bowiem jest to osoba, która nie ukończyła 18 roku życia¹¹. Z kolei definicję dziecka możemy odnaleźć chociażby w Konwencji o prawach dziecka, gdzie wskazano, iż jest to każda osoba poniżej 18 roku życia. Przy czym wskazuje się na pewien wyjątek zależny od uregulowania prawa wewnętrznego danego kraju¹². Można zatem na gruncie polskiego prawa utożsamiać pojęcie dziecka z definicją małoletniego. Natomiast na gruncie prawa karnego występuje pojęcie nieletniego, którym jest osoba, która nie ukończyła 17 roku życia¹³. Kodeks wykroczeń w przestępstwach dotyczących ochrony prawnej dziecka na gruncie owego kodeksu wyróżnia właśnie te dwa pojęcia. Powracając jednak do wyjaśnienia podmiotów, które sprawują opiekę nad małoletnim należy odwołać się do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, który szczegółowo reguluje właśnie tą kwestię. Przede wszystkim w pełnej rodzinie, to rodzice sprawują nad dziećmi władzę rodzicielską, czyli wszelkie prawa i obowiązki rodziców w stosunku do osoby i majątku dziecka¹⁴. Kodeks rodzinny i opiekuńczy reguluje zastępczą pieczę nad dzieckiem, która przysługuje w sytuacji, gdy dziecko przebywa w rodzinie zastępczej, w domu dziecka albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej, w regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej oraz w interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym. Wówczas opiekę taką nad dzieckiem sprawuje prowadzący dom dziecka, lub kierujący określoną powyżej placówką lub rodzic z rodziny zastępczej¹⁵. Stosunki pomiędzy rodzicami i dziećmi mogą również wynikać z przysposobienia, czyli nawiązania stosunku prawnorodzinne-

¹¹ Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz.U. z 1964 r., nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

¹² Konwencja o Prawach Dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526 z późn. zm.).

¹³ Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

¹⁴ R. K r a j e w s k i, *Podstawy prawa rodzinnego*, Warszawa 2003, s. 87.

¹⁵ Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. (Dz.U. z 1964 r., nr 9, poz. 59 z późn. zm.).

pomiędzy przysposabiającym, a przysposobionym przybliżonego do stosunku między rodzicami, a dzieckiem¹⁶. Wówczas opiekę i nadzór nad małoletnim sprawuje przysposabiający. Wobec małoletniego można zastosować również instytucję opieki, która powstaje w przypadku wystąpienia pewnych przesłanek, wówczas opiekę nad małoletnim sprawuje opiekun oraz w przypadku kurateli — kurator¹⁷.

Ochrona dzieci na gruncie prawa wykroczeń. Dopuszczenie do przebywania dziecka do lat siedmiu na drodze lub na torach

Dokonując przeglądu Kodeksu wykroczeń pierwszym artykułem, który jest bezpośrednio związany z ochroną prawną dziecka, jest art. 89 k.k., który reguluje dopuszczenie do przebywania dziecka do lat siedmiu na drodze lub na torach¹⁸. Celem tego przepisu jest nie tylko zapewnienie bezpieczeństwa w ruchu drogowym, ale szczególny nacisk został położony na sprawowanie opieki nad małoletnim, który został dookreślony na gruncie tego artykułu do siedmiu lat podczas przebywania na drodze publicznej lub torach pojazdu szynowego¹⁹.

W związku z taką kwalifikacją wykroczenia należałoby wyjaśnić czym jest droga publiczna i tory pojazdów szynowych. Zagadnienia te reguluje ustawa Prawo o ruchu drogowym z dnia 20 czerwca 1997 r. W powyższym akcie prawnym pod pojęciem „drogi publicznej” znajduje się odwołanie do definicji zawartej w ustawie z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych, w której to pod ową definicją rozumie drogę zaliczoną do jednej z kategorii dróg: krajowe, wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, z której może korzystać każdy, zgodnie z jej przeznaczeniem oraz z ograniczeniami i wyjątkami określonymi w tej ustawie lub innych przepisach szczególnych²⁰. Przytoczona ustawa jednak w pełni nie wyjaśnia pojęcia drogi publicznej, więc warto powrócić ponownie do ustawy Prawo o ruchu drogowym, by przedstawić definicję samej „drogi” jako „wydzielonego pasa terenu składającego się z jezdni, pobocza, chodnika, drogi dla pieszych lub drogi dla rowerów, łącznie

¹⁶ T. S m y c z y ń s k i, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2009, s. 251.

¹⁷ Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. (Dz.U. z 1964 r., nr 9, poz. 59 z późn. zm.).

¹⁸ T. B o j a r s k i, *Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu*, Warszawa 2009, s. 194.

¹⁹ B. K u r z ę p a, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 350.

²⁰ Ustawa z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz.U. z 2007 r., nr 19, poz. 115, z późn. zm.).

z torowiskiem pojazdów szynowych znajdującego się w obrębie tego pasa, przeznaczonego do ruchu lub postoju pojazdów, ruchu pieszych, jazdy wierzchem lub pędzenia zwierząt”²¹. W przedstawionych powyżej częściach drogi na gruncie Kodeksu wykroczeń występuje zakaz pozostawiania bez opieki lub nadzoru małoletniego do lat siedmiu. Kolejna definicja, którą należy wyjaśnić, by w pełni zobrażać przedmiot przestępstwa to „tory pojazdu szynowego” nazywane torowiskiem, do których należą: tory tramwajowe, tory kolejowe, tory kolei terenowej (górskiej), a także pas bezpośrednio do nich przyległy²². Również w obrębie torowiska występuje zakaz pozostawienia dziecka do lat siedmiu bez opieki, czy nadzoru.

Powyżej został wyjaśniony przedmiot przestępstwa, pozostaje jeszcze wskazanie podmiotu wykroczenia, którym może być osoba, na której ciąży obowiązek opieki lub nadzoru nad małoletnim. Zostały wskazane podmioty, na których spoczywa ten obowiązek, jednak specjaliści w zakresie prawa wykroczeń wskazują na rozszerzenie zakresu osób odpowiedzialnych z tytułu opieki lub nadzoru na tle art. 89 k.w. Bowiem zaliczają do nich również osobę, która sprawuje taką opiekę na podstawie umowy cywilnej o pracę np. opiekunka czy przedszkolanka²³, jak również opiekę na krótki czas np. spaceru²⁴. Natomiast W. Kotowski słusznie wskazuje, iż nie popełnia wykroczenia osoba-opiekun, która nie ukończyła 10 lat²⁵. Wydaje się, że nałożenie odpowiedzialności na osobę, która w pełni nie byłaby świadoma odpowiedzialności z tytułu niedopełnienia obowiązków jest celowa. Sam fakt pozostawienia dziecka z osobą, która ukończyła 10 lat nie świadczy najlepiej o rodzicu. Wskazanie konkretnego podmiotu odpowiadającego za dokonanie tego wykroczenia oznacza indywidualizację wykroczenia²⁶.

Kolejnym elementem, który należy wyjaśnić, aby w sposób kompleksowy wyjaśnić charakter wykroczenia na tle art. 89 k.w., to zinterpretowanie pojęcia „dopuszcza”. Oznacza ono nie tylko przyzwolenie, ale również brak sprzeciwu, a także rozluźnienie opieki²⁷. W rezultacie dopuszczenie małoletniego do przebywania na drodze publicznej, czy torowisku może mieć miejsce nie tylko w sytuacji, gdy

²¹ Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 1997 r., nr 98, poz. 602 z późn. zm.).

²² B. Kurzepa, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 351.

²³ M. Mozgawa (red.), M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 323.

²⁴ B. Kurzepa, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 351.

²⁵ W. Kotowski, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 559.

²⁶ M. Mozgawa (red.), M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 323.

²⁷ W. Jankowski, M. Zbrojewska, T. Grzegorzczak (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 398.

pozostawiono dziecko na pewien czas same, ale także, gdy opiekun pozwolił małoletniemu przejść przez jezdnię²⁸. Wykroczenie ma charakter abstrakcyjny, czyli nie jest wymagane bezpośrednio wywołanie skutku w postaci narażenia małoletniego na niebezpieczeństwo, czy spowodowanie uszczerbku na zdrowiu²⁹. Może ono zostać dokonane zarówno przez działanie, zaniechanie. Istotna jest także umyślność, bądź nieumyślność tego czynu³⁰. Za naruszenie art. 89 k.w. sprawcy grozi sankcja w postaci kary grzywny albo nagany³¹.

Pozostaje zatem postawić pytanie, czy art. 89 k.w. spełnia funkcję ochronną w stosunku do dziecka? Kodeks wykroczeń wprowadził regulację sytuacji, kiedy zachowanie rodzica, bądź innego opiekuna nie musi rodzić żadnych negatywnych konsekwencji, aby poniósł on odpowiedzialność. Stanowi to trudny obowiązek nałożony na rodziców, czy innych sprawujących opiekę, z uwagi na to, iż wiele trudu sprawia opieka nad dzieckiem, ponieważ szczególnie małe dzieci posiadają wiele energii, a przez to stworzenie takiej niebezpiecznej sytuacji przy torach, czy drodze może zdarzać się dosyć często. Wystarczy, że dziecko ucieknie, jednak należy pamiętać, iż obowiązek opieki zobowiązuje do stałego nadzoru nad swoim podopiecznym, zwłaszcza, gdy przechodzi się obok torów, czy drogi publicznej.

Nakłanianie do żebrania małoletniego lub osoby bezradnej, albo też pozostającej w stosunku zależności od niego lub oddanej pod jego opiekę

Następnym artykułem dotyczącym ochrony prawnej dziecka na gruncie Kodeksu wykroczeń jest art. 104 k.w. dotyczący nakłaniania do żebrania małoletniego lub osoby bezradnej, albo też pozostającej w stosunku zależności od niego lub oddanej pod jego opiekę³². Pod pojęciem „żebrania” rozumie się wypraszenie jałmużny przez wykorzystanie wzbudzonego swoim wyglądem lub słowami u tych osób poczucia

²⁸ T. Bojarski, A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Fliger, M. Szwarczyk, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 293.

²⁹ M. Mozgawa (red.), M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 322.

³⁰ W. Jankowski, M. Zbrojewska, T. Grzegorzczak (red.), *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 398.

³¹ T. Bojarski, A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Fliger, M. Szwarczyk, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 294.

³² T. Bojarski, *Polskie prawo*, op. cit., s. 202.

litości³³. Żebractwo ma charakter oszukańczy lub natarczywy³⁴. Istotne w dokonaniu interpretacji zapisu przywołanego artykułu jest wyjaśnienie pojęcia „skłania”, które oznacza zachowanie, którego celem jest wywołanie u osoby nakłanianej chęci żebrania. „Skłanianie” do żebractwa stanowi instytucję podżegania, którą jest namawianie do popełnienia czynu zabronionego³⁵. Wyjaśniony został przedmiot przestępstwa, pozostaje jeszcze wyjaśnić skłanianą osobę do żebractwa. Kodeks wykroczeń na tle art. 104 nie tylko wymienia osobę małoletnią, ale również osobę bezradną lub osobę pozostającą w stosunku zależności albo osobę oddaną pod opiekę. W związku z tym, iż wcześniej została wyjaśniona definicja osoby małoletniej należy wskazać zatem, kim jest osoba bezradna. M. Szwarczyk wskazuje, iż jest to osoba, która z powodu właściwości fizycznych takich jak chociażby wiek, kalectwo, choroba, upośledzenie psychiczne, nie potrafi samodzielnie decydować o swoim sytuacji³⁶. Natomiast „osobą pozostającą w stosunku zależności” jest osoba, która pozostaje pod przewagą innej osoby zarówno stale lub czasowo³⁷. Owa zależność może wynikać z prawa lub na podstawie umowy lub ze stosunku faktycznego powstałego w skutek różnych okoliczności³⁸. Ostatnim podmiotem jest „osoba oddana pod opiekę”. Podmiot, który może być namówiony do dokonania czynu zabronionego na gruncie prawa nie został dookreślony. M. Szwarczyk do pojęcia opieki zalicza opiekę społeczną, faktyczną i prawną (piecza nad majątkiem i osobą dziecka)³⁹. Przesłanki na tle art. 104 k.w. można dokonać jedynie umyślnie⁴⁰. Sankcja karna przewidziana za naruszenie tego przepisu, to kara aresztu albo ograniczenia wolności w wymiarze jednego miesiąca albo kara grzywny⁴¹.

Przepis art. 104 k.w. reguluje odpowiedzialność za skłanianie do żebractwa. Podobnie w przypadku art. 89 k.w. nie musi nastąpić żaden skutek, aby wymienione powyżej osoby poniosły odpowiedzialność. Żebranie przez dziecko lub inną

³³ W. Kotowski, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 606.

³⁴ W. Jankowski, M. Zbrojewska, T. Grzegorzczak (red.), *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 451.

³⁵ B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń*, s. 400.

³⁶ T. Bojarski, A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Fliger, M. Szwarczyk, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 362.

³⁷ M. Mozgawa (red.), M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 370.

³⁸ W. Jankowski, M. Zbrojewska, T. Grzegorzczak (red.), *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 451.

³⁹ T. Bojarski, A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Fliger, M. Szwarczyk, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 362–363.

⁴⁰ M. Bojarski, W. Radeccki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 683.

⁴¹ W. Kotowski, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 607.

osobę bezradną albo pozostającą w stosunku zależności nie wpływa dobrze na jej rozwój. Zadaniem opiekunów jest dbanie o byt materialny swojego dziecka lub osoby pozostającej pod opieką. Oznacza to z całą pewnością, iż nie może być tak, że małoletni albo np. osoba bezradna ze względu na swoje kalectwo stają się głównymi żywicielami rodziny. Jeżeli natomiast zdarza się taka sytuacja, iż rodzice nie są w stanie utrzymać samodzielnie swoich podopiecznych, to powinni udać się do odpowiedniej instytucji po materialne wsparcie.

Dopuszczenie do popełnienia czynu kryminalnego przez nieletniego

Dopuszczenie do popełnienia czynu kryminalnego przez nieletniego stanowi przedmiot art. 105 k.w.⁴² Artykuł ten wyraźnie wskazuje, że tym razem nie dotyczy on małoletniego, lecz nieletniego. Związane jest to z dalszą częścią przepisu, która wskazuje na gruncie, którego prawa, nieletni może dokonać czynu zabronionego: kodeksu karnego, kodeksu karnoskarbowego, kodeksu wykroczeń. Właśnie prawo, którego przedmiotem jest dokonanie czynu zabronionego nie stosują pojęcia małoletniego jako podmiotu przestępstwa, czy wykroczenia, ale nieletniego, czyli osoby, która ukończyła 17 rok życia.

Przedmiotem przestępstwa jest rażące naruszenie obowiązków wynikających z władzy rodzicielskiej. Z „rażącym” naruszeniem owych obowiązków mamy do czynienia, gdy rodzice będą sprzecznie postępowali w stosunku do treści władzy rodzicielskiej. Treść władzy rodzicielskiej została określona w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, gdzie rozumiana jest dość szeroko, jako prawo i obowiązek do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, przy czym naczelną zasadą jest poszanowanie godności i praw dziecka. Przede wszystkim rodzice powinni się troszczyć o rozwój fizyczny i duchowy dziecka⁴³. Naruszenie tych obowiązków ma długotrwały i wielokrotny charakter⁴⁴. Może ono zatem polegać na zaniedbywaniu obowiązku opieki, brak sprzeciwu w przypadku złego postępowania dzieci, takiego jak wagarowanie, czy picie alkoholu, kradzież,

⁴² T. B o j a r s k i, *Polskie prawo*, op. cit., s. 202.

⁴³ Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. (Dz.U. z 1964 r., nr 9, poz. 59 z późn. zm.).

⁴⁴ T. B o j a r s k i, A. M i c h a l s k a - W a r i a s, J. P i ó r k o w s k a - F l i g e r, M. S z w a r c z y k, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 366.

przybywanie w nieodpowiednim towarzystwie⁴⁵. M. Zbrojewska słusznie podkreśla, iż owo rażące naruszenie obowiązków rodzicielskich zdecydowanie odbiega od przeciętnych wzorców starannego wychowania dzieci. Nazywa to nawet pozostawieniem dziecka samemu sobie. Właśnie wskutek tego zaniedbania nieletni wkracza na niewłaściwą ścieżkę, tym samym dokonując przestępstwa⁴⁶.

W art. 105 k.w. użyto pojęcia czynu zabronionego przez ustawę jako przestępstwo, w tym i przestępstwo skarbowe, wykroczenie lub wykroczenie skarbowe. Pojęcie przestępstwa reguluje kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r., rozumie się przez nie „czyn człowieka zabroniony pod groźbą kary, zawiniony, społecznie szkodliwy w stopniu wyższym niż znikomy”⁴⁷. Przestępstwo natomiast dzieli się na zbrodnie i występki.⁴⁸ Zgodnie z kodeksem karnym zbrodnię stanowi czyn zabroniony, za popełnienie, którego grozi sankcja karna, co najmniej 3 lat pozbawienia wolności, natomiast występkiem jest czyn zagrożony karą 30 stawek dziennych, karą ograniczenia wolności oraz karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc⁴⁹. Natomiast wykroczeniem zgodnie z art. 1 k.w. jest czyn społecznie szkodliwy zabroniony przez ustawę pod groźbą kary aresztu, grzywny, kary ograniczenia wolności, grzywny do 5 000 zł lub nagany. Zbrodnie i występki reguluje kodeks karny, natomiast wykroczenia kodeks wykroczeń, z kolei przestępstwa skarbowe reguluje kodeks karny skarbowy z dnia 10 września 1999 r.⁵⁰ Oznacza to, iż sprawca narusza art. 105 k.w., jeżeli jego małoletni pozostający pod jego opieką dokona czynu zabronionego wskazanego powyżej i będzie on zarazem wskazywał na demoralizację nieletniego.

Kolejnym elementem, który trzeba koniecznie wyjaśnić, to pojęcie „demoralizacji”, która oznacza przejaw niedostosowania się społecznego człowieka, niespełnienie oczekiwań stawianych z punktu widzenia dziecka w rodzinie, uczniowi w szkole⁵¹. Pojęcie demoralizacji reguluje ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r.⁵², w której to w art. 4 zawarto przykładowy

⁴⁵ B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 402.

⁴⁶ W. Jankowski, M. Zbrojewska, T. Grzegorzczak (red.), *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 453.

⁴⁷ R. A. Stefański, *Prawo karne materialne część ogólna*, Warszawa 2008, s. 87.

⁴⁸ A. Marek, *Podstawy prawa karnego i prawa wykroczeń dla studentów administracji*, Toruń 2009, s. 40.

⁴⁹ Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

⁵⁰ Kodeks karny skarbowy z dnia 10 września 1999 r. (Dz.U. z 1999 r., nr 83, poz. 930 z późn. zm.).

⁵¹ T. Bójarski, *Polskie prawo*, s. 203.

⁵² Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r. (Dz.U. z 1982 r., nr 25, poz. 228 z późn. zm.).

otwarty katalog czynów mówiących o demoralizacji nieletniego⁵³. Przykładowo zalicza się do nich zachowanie sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych⁵⁴. Przykładem może być prowadzenie samochodu pod wpływem środków odurzających, w wyniku czego dochodzi do wypadku komunikacyjnego. Dodatkowo jeszcze osoba nieletnia nie jest uprawniona do prowadzenia pojazdów mechanicznych. Owo zachowanie nie tylko uregulowane jest w kodeksie karnym i stanowi czyn zabroniony, ale świadczy o demoralizacji nieletniego.

Podsumowując A. Marek podkreśla jedną ważną kwestię, iż sprawca czynu zabronionego poniesie odpowiedzialność, gdy spełnione zostaną dwa warunki, jeden po stronie rodziców, drugi natomiast po stronie nieletniego. Po pierwsze musi wystąpić rażące naruszenie obowiązków wynikających z władzy rodzicielskiej. Drugi warunek jest bezpośrednim skutkiem pierwszego, bowiem w wyniku tego zaniedbania dochodzi do popełnienia przez nieletniego czynu zabronionego przez ustawę w zakresie prawa karnego, prawa karnoskarbowego oraz prawa wykroczeń, przy czym naruszenie owego przestępstwa wynika z demoralizacji nieletniego, czyli nie każdy czyn zabroniony, który został popełniony przez nieletniego stanowi wykroczenie z art. 105 k.w.⁵⁵

W art. 105 §2 k.w. poruszono jeszcze kwestię „oddania pod nadzór odpowiedzialny” nieletniego. T. Bojarski przywołuje, iż wyjaśnienie nadzoru odpowiedzialnego nad nieletnim znajduje się w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich. Oznacza bowiem ono oddanie pod nadzór osoby, w przypadku której, gdy dojdzie do zaniedbania obowiązków spoczywających z tytułu władzy rodzicielskiej stanowi ono wyższą formę naruszenia obowiązków. Osoba, która jest opiekunem ma dodatkowe szczególne obowiązki⁵⁶. W przypadku osoby sprawującej nadzór odpowiedzialny grozi wyższa sankcja karna niż w przypadku osoby sprawującej władzę rodzicielską — dodatkowo obok kary grzywny i nagany przewidziana jest kara ograniczenia wolności. Natomiast w przypadku, gdy nieletni swoim czynem wyrządził szkodę można orzec nawiązkę do wysokości 1000 zł⁵⁷.

⁵³ A. Wilkowska - Płóciennik, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2011, s. 30.

⁵⁴ Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r. (Dz.U. z 1982 r., nr 25, poz. 228 z późn. zm.).

⁵⁵ A. Marek, *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2008, s. 132–133.

⁵⁶ T. Bojarski, *Polskie prawo*, s. 203.

⁵⁷ M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 685–686.

Należy ponownie postawić pytanie, czy wprowadzony przepis kodeksu wykroczeń umiejscowiony w art. 105 w pełni chroni nieletnich. Po pierwsze można zadać sobie pytanie, dlaczego opiekun nieletniego może ponosić odpowiedzialność jedynie wówczas, gdy nieletni popełnił czyn zabroniony, a dodatkowo odznacza się stanem demoralizacji? Po drugie. Kodeks karny reguluje katalog przestępstw na mocy, których nieletni, który kończy lat 15 ponosi odpowiedzialność za przestępstwo na gruncie kodeksu karnego. W sytuacji, gdy sprawca dokonał „łagodniejsze” przestępstwo odpowiada za demoralizację. W takim razie, czy owy zapis nie powstał tak naprawdę, dla regulacji kilku przepisów zawartych w art. 10 k.k. Co natomiast w sytuacji, gdy nieletni dokonuje czynu demoralizującego, który nie jest określony w kodeksie karnym, czy w kodeksie wykroczeń, a gdy wykonywany jest ten czyn przez nieletniego świadczy o niskim poziomie jego moralności, np. nierząd? Jaka jest odpowiedzialność opiekunów w związku z tym? Postawienie powyższych pytań miało na celu wskazanie, iż przepis art. 105 k.w. ma uzasadnienie, jednak dotyczy on wąskiego grona osób. Być może powinno być tak, iż opiekunowie ponoszą odpowiedzialność za wszelkie czyny zabronione i zachowania demoralizujące, a nie tylko we wskazanych powyżej.

Dopuszczenie do przebywania w niebezpieczeństwie

Ostatnim artykułem, który roztacza szczególną ochronę nad dzieckiem w Kodeksie wykroczeń jest art. 106. W przypadku tego przepisu ponownie przedmiotem nieprawidłowego wykonania władzy rodzicielskiej może być również małoletni, który nie ukończył siedmiu lat, ale także osoba niezdolna do rozpoznania niebezpieczeństwa, osoba niezdolna obronić się przed niebezpieczeństwem. Pod pojęciem „osoby niezdolnej rozpoznać niebezpieczeństwo” rozumie się osobę, która z powodu choroby psychicznej, czy upośledzenia umysłowego lub innych zakłóceń nie potrafi rozpoznać niebezpieczeństwa jej grożącego. Natomiast „osobą niezdolną obronić się przed niebezpieczeństwem” jest osoba, która z powodu zaistnienia jej ułomności fizycznych np. paraliżu nie posiada wystarczającej siły, czy możliwości, aby obronić się przed takim niebezpieczeństwem⁵⁸.

⁵⁸ W. Jankowski, M. Zbrojewska, T. Grzegorzczak (red.), *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 456.

Sprawca poniesie odpowiedzialność na tle art. 106 k.w., jeżeli do jego obowiązków należy nadzór lub opieka w stosunku do wymienionych powyżej kręgu osób⁵⁹. Drugim ważnym elementem, aby sprawca poniósł odpowiedzialność jest dopuszczenie osoby będącej pod opieką lub nadzorem do przebywania w okolicznościach niebezpiecznych dla jej zdrowia i życia. Pojęcie dopuszczenia zostało powyżej wyjaśnione, więc pozostaje zinterpretować okoliczności niebezpieczne dla życia i zdrowia. Oznacza to wystąpienie takich okoliczności, które według obiektywnych kryteriów stanowią bezpośrednio, a zarazem realne zagrożenie dla życia i zdrowia człowieka np. dopuszczenie, aby dziecko bawiło się na cienkim lodzie⁶⁰. Wykroczenie na tle art. 106 k.w. może być dokonane zarówno z winy umyślnej i nieumyślnej⁶¹. Ma ono również charakter formalny. Związane jest to z tym, iż również w przypadku tego czynu nie muszą wystąpić żadne negatywne konsekwencje dla dziecka, wystarczy samo narażenie dziecka na niebezpieczeństwo⁶². Sankcja przewidziana za dokonanie tego czynu to grzywna lub nagana⁶³.

Przedstawiony powyżej artykuł wskazuje na odpowiedzialność, która powstaje wówczas, gdy dojdzie do dopuszczenia do przebywania w niebezpieczeństwie. Natomiast kodeks karny w art. 160 reguluje odpowiedzialność za narażenie na bezpośrednio niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu⁶⁴. Przede wszystkim zapis przytoczonego artykułu z kodeksu karnego rozciąga ochronę nad każdym człowiekiem, a nie w porównaniu do art. 106 k.w., jedynie do małoletnich do lat 7, lub osób niezdolnych rozpoznać lub obronić się przed niebezpieczeństwem. Największą różnicę pomiędzy tymi regulacjami stanowi istota tego czynu zabronionego, czyli w przypadku art. 160 k.k., wystarczy narażenie na niebezpieczeństwo, zaś art. 106 k.w. mówi o dopuszczeniu do przebywania w niebezpieczeństwie grożącym życiu lub zdrowiu.

⁵⁹ T. B o j a r s k i, *Polskie prawo*, op. cit., s. 204.

⁶⁰ M. M o z g a w a (red.), M. B u d y n - K u l i k, P. K o z ł o w s k a - K a l i s z, M. K u l i k, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 375.

⁶¹ B. K u r z ę p a, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 404.

⁶² W. J a n k o w s k i, M. Z b r o j e w s k a, T. G r z e g o r c z y k (red.), *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 456.

⁶³ W. K o t o w s k i, *Kodeks wykroczeń*, op. cit., s. 609.

⁶⁴ Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

Podsumowanie

Przedstawiono powyżej cztery wykroczenia, które związane są ze szczególną ochroną dziecka zapewnioną w Kodeksie wykroczeń. Można je podzielić na dwie grupy. Z jednej strony występują wykroczenia, które dotyczą czynu dokonanego przez małoletniego. Z drugiej strony występują wykroczenia, których naruszenie polega na niedopełnieniu opieki, czy nadzoru nad małoletnim. W przypadku niedopełnienia opieki istotnym jest fakt, iż nie musi to rodzić dla dziecka negatywnych konsekwencji. Opiekun ponosi odpowiedzialność za samo dopuszczenie do niebezpiecznej sytuacji, w której zagraża małoletniemu. Można zatem postawić pytanie: czy jest to wystarczająca ochrona praw dziecka na gruncie prawa wykroczeń? Przedstawione artykuły wskazują na odpowiedzialność karną za dopuszczenie się do naruszeń obowiązków opieki lub nadzoru. W przypadku, gdy w wyniku braku takiej opieki dziecko dozna krzywdy w postaci chociażby uszczerbku na zdrowiu, czy nawet śmierci, to opiekun prawny odpowiada na gruncie prawa karnego, gdzie sankcje karne są zdecydowanie wyższe. W związku z tym w przypadku powyższych zapisów można stwierdzić, że prawo wykroczeń spełnia funkcję ochronną przed negatywnymi następstwami niedopełnienia obowiązków wobec małoletniego przez osoby sprawujące nad nim opiekę lub nadzór.

Podsumowując, należałoby mieć na względzie jeszcze jeden ważny aspekt, bowiem prawo wykroczeń pozostaje dziedziną wiedzy zdecydowanie mniej znaną niż prawo karne. Na gruncie kodeksu karnego społeczeństwo zdaje sobie sprawę, jakie może popełnić czyny zabronione, a co za tym idzie, jaka sankcja grozi za popełnienie czynu przeciwko życiu i zdrowiu oraz innym dobrom. Niestety nieznaczna część społeczeństwa zdaje sobie sprawę, jakie wykroczenia reguluje Kodeks wykroczeń, tym bardziej, jeżeli chodzi o niedopilnowanie podopiecznych. Być może warto byłoby zwrócić społeczeństwa uwagę właśnie na te wykroczenia. Należy bowiem pamiętać, iż nieznanomość prawa nie jest wyłącza odpowiedzialności.

PROTECTING CHILDREN IN THE CODE OFFENSES

Keywords: law violations; children; protection.

Streszczenie

Artykuł „Ochrona dzieci na gruncie prawa wykroczeń” wskazuje na cztery wykroczenia z kodeksu wykroczeń, które szczególnie chronią dzieci: dopuszczenie małoletniego do przebywania na drodze (art. 89 k.w.), nakłanianie do żebractwa (art. 104 k.w.), dopuszczenie do popełnienia przez nieletniego czynu zabronionego wskazującego na demoralizację (art. 105 k.w.) oraz dopuszczenie do przebywania w niebezpieczeństwie (art. 106 k.w.). Można je podzielić na dwie grupy. Z jednej strony występują wykroczenia, które dotyczą czynu dokonanego przez małoletniego. Z drugiej jednak strony występują wykroczenia, których naruszenie polega na niedopełnieniu opieki, czy nadzoru nad małoletnim. W powyższym artykule zostały przeanalizowane przytoczone artykułu pod kątem spełniania funkcji ich ochronnej w stosunku do dziecka. Należy uświadomić społeczeństwo o istnieniu, gdyż życiu codziennym mogą być one popełniane przez nieświadomych opiekunów.

Summary

The article “Protecting children on the grounds of violations of law” refers to four violations of the Code offenses that specifically protect children. They can be divided into two groups. On the one hand, there are offenses which relate to an act committed by a minor. On the other hand, there is misconduct, violation of which is the breach of the care or supervision of minors. In this article, the article quoted were analyzed against the performance of their protective functions in relation to the child. Should be made aware of the existence of society, because everyday life can be committed by ignorant guardians.